

Autor: Jan Cholínský

Z francouzské strany však přišla překvapivá a dnes již ne příliš známá informace o tom, že ještě 20. 9. večer si Hodža s vědomím Beneše objednal u Francie a Velké Británie prostřednictvím vyslance de Lacroix nátlakové „ultimatum“, aby vše naoko vypadalo jako tuhý diplomatický boj a přijetí podmínek odstoupení území tak bylo pro československou veřejnost stravitelnější. Hodža, podle depeše francouzského vyslance odeslané z Prahy do Paříže 20. 9. večer, argumentoval tím, že československá vláda, její prezident a armádní velení, se potřebují kryt před vlastním obyvatelstvem a tato forma intervence je prý jedinou možností, jak zabránit sebevražednému střetnutí s německou armádou a zachránit mír.(12) Vyslanci tedy se souhlasem svých vlád údajně Hodžově žádosti vyhověli a oním požadovaným „nátlakem“ se stala jejich návštěva u Beneše v brzkých ranních hodinách 21. 9. na Pražském hradě, která ovšem podle jejich verze byla jen diplomatickou šarádou.

Předcházející díl: Mnichovská zrada nebo pražský krach? Část 1.

Během této návštěvy je Beneš požádal o písemné znění požadavků jejich vlád a to od nich ještě téhož dne také dostal. Jakékoliv své i Hodžovo objednání ultimata však poté vždy popíral a návštěvu vyslanců líčil dramaticky jako hrubý nátlak. Zůstává zde tedy tvrzení proti tvrzení a z hlediska historiografie není tato otázka dosud zcela vyjasněna.(13) Pro francouzskou verzi ovšem hovoří existence depeše de Lacroix, kterou odeslal do Paříže po svém rozhovoru s Hodžou 20. 9. ve 21 hodin 45 minut a nepřímo také několik dní předtím uskutečněná Nečasova mise a pozdější Benešova snaha misi popřít. Ještě týž den, kdy vyslanci navštívili Beneše s ultimatem (21. 9.), vydala Hodžova vláda prohlášení, že „přinucena okolnostmi, ustupujíc neobyčejně naléhavým domluvám“ přijímá podmínky na odstoupení pohraničního území, které odpovídaly požadavkům britsko-francouzské nóty, aniž by rozhodnutí projednala v parlamentu.

Následující den, 22. 9., dostal Beneš telegram od československého vyslance v Paříži Štefana Osuského, který ho informoval o setkání několika ministrů francouzské vlády s Daladierem. Osuský psal, že někteří ministři protestovali proti nátlaku a konstatovali, že jsou pro, aby Francie i za cenu ztrát na životech uhájila svou čest a Československo neopouštěla. A dále také to, že Daladier jim řekl, že Beneš si sám francouzský postoj vyžádal aby se kryl, načež po něm ministři chtěli, aby to prohlásil veřejně a očistil tak Francii z obvinění, že Československo zradila. Daladier jim odpověděl, „že by pak prezidenta Beneše zabili“ a že si vše ještě rozmyslí. Osuský žádal Beneše, aby mu obratem poslal vyjádření, že tato obvinění jsou „nejsprostší kalomnie“.(14)

Beneš odpověděl 23. 9. a uvedl, že odmítá jakékoliv ničemné obvinění v tomto smyslu, že nátlak, který měl ráz ultimata, pokládal za strašlivý a že oběma vyslancům řekl, že „celá ta věc je jedinečná v historii“ a že „zůstane navždy potupou Francie a Anglie“.(15)

Tím ovšem politická hra o československé pohraničí neskončila. Jednak proto, že proti odstoupení území se v Československu zorganizoval silný občanský odpor a Hodžova vláda

musela 22. 9. odstoupit, a rovněž proto, že Hitler, který nyní cítil převahu, své požadavky ještě zvýšil. Když Chamberlain přicestoval 22. 9. na schůzku do německého Bad Godesbergu, aby Hitlerovi s potěšením oznámil, že československá vláda souhlasí s odstoupením sudetského pohraničí, Hitler mu odpověděl, že ho to velice mrzí, ale o tohle řešení již nemá zájem, nyní chtěl okamžité odstoupení širšího území a uznání následných československých hranic podmiňoval urovnáním vztahů Prahy s Polskem a Maďarskem, což znamenalo odstoupení dalších pohraničních lokalit těmto státům. Chamberlain mu vytkl, že porušuje své slovo a po následném Hitlerově vysvětlujícím monologu bylo jednání přerušeno. Chamberlain neprodleně informoval o situaci britská a francouzská místa včetně britského vyslance v Československu, který dostal pokyn předat československé vládě vzkaz, v němž mj. stálo: „Dohodli jsme se s francouzskou vládou informovat československou vládu, že obě vlády nemohou nadále brát odpovědnost radit Československu, aby nemobilizovalo“.

Rozladěný Chamberlain tehdy napsal Hitlerovi ze svého hotelu, že britské veřejné mínění není nakloněno tolerovat jeho nové požadavky, ale zároveň ho požádal, aby tyto požadavky sepsal formou memoranda. Poté se oba znovu sešli, avšak během tohoto setkání se již dozvěděli o československé mobilizaci, načež Hitler prohlásil, že tím to tedy končí, ale ještě předal Chamberlainovi memorandum požadující mj., aby na přiložené mapě vyznačené československé pohraniční území bylo 1. 10. připraveno k předání Německu včetně neporušených vojenských, dopravních a hospodářských zařízení, přičemž o dalším sporném území mělo rozhodnout lidové hlasování. Hitler ještě Chamberlainovi na rozloučenou řekl, přičemž opět lhal, že toto je jeho poslední územní požadavek v Evropě.

Když si Beneš přečetl anglo-francouzský vzkaz se zmínkou o mobilizaci, byl mimořádně rozrušen. V domněnku, že se postoj velmocí náhle neočekávaně obrací ve prospěch Československa, řekl „ano, ano, to je válka“ a souhlasil s vyhlášením mobilizace.⁽¹⁶⁾ Ta byla poté 23. 9. vyhlášena a vcelku úspěšně provedena, rychle narukovaly zálohy a československá armáda zaujala obranné pozice. Vojenští velitelé i mobilizovaní civilisté byli odhodláni i přes nepříznivou situaci bránit hranice své vlasti. Ač již bezprostředně po vyhlášení mobilizace očekávali českoslovenští politici a vojenští představitelé útok německé armády, k jejich překvapení k němu nedošlo. Dne 25. 9. tedy dodala československá vláda Chamberlainovi stanovisko k Hitlerovu memorandu, v němž stálo, že „požadavky pana Hitlera v jejich nynější formě jsou naprosto a bezpodmínečně nepřijatelné“.

Nová československá vláda pod vedením bývalého legionáře generála Jana Syrového se stala pro nespokojené občany příslibem obrany vlasti a vyhlášená mobilizace tyto naděje ještě prohloubila. Očekávání veřejnosti bylo však jen iluzí protože Syrový a spol. nejen, že nezrušili souhlas Hodžovy vlády s odstoupením území z 21. 9., ale byli jen vykonavateli rozhodnutí prezidenta Beneše a kolokvia českých politických vůdců, přičemž rozhodující slovo v zásadních otázkách měl prezident.

Hitler překvapivě vyčkával a provedl pozoruhodný taktický tah, když prostřednictvím britského vyslance v Německu Nevila Hendersona předal Chamberlainovi anglické přepisy telefonických rozhovorů československého vyslance v Londýně Jana Masaryka s jeho ministerstvem zahraničí a s prezidentem Benešem. Tyto rozhovory, které v průběhu září

zachytila německá zpravodajská služba, měly cenu nejen informační, ale také kompromitační. Masarykovo (ne)diplomatické vyjadřování totiž zahrnovalo obscénní výrazy, jimiž častoval britské politiky a diplomaty. Nazýval Chamberlaina „starým volem“, o vládě Velké Británie prohlásil, že „jsou to jen pitomci, kteří mají patnáct křížníků a bojí se, že o ně přijdou“, premiérova blízkého spolupracovníka tituloval „ta svině Horace Wilson“, o Chamberlainovi po jednání s Hitlerem referoval, že „Němci z něho udělali takovou fašírku, že dnes ráno nebyl schopen ani koktat“ atd.(17) Není známo, jak reagoval britský premiér při četbě těchto materiálů, ale s Masarykem ani s Benešem se již nikdy nesetkal a svůj postoj k Československu vyjádřil zorganizováním později nechvalně proslulé Mnichovské konference.

Chamberlainův poradce Wilson při své návštěvě u Hitlera dne 26. 9. znovu opakoval, že vše lze stále vyřešit jednáním, ale Hitler nyní trval nekompromisně na splnění požadavků ze svého godesbergského memoranda. Večer téhož dne pak pronesl v berlínském Sportpalastu řeč ostře namířenou proti Československu a zejména osobně proti Benešovi v níž prohlásil, že jeho trpělivost je již vyčerpána, že nebude dál přihlížet, jak šílený Beneš týrá tři a půl milionu Němců a že je nyní na Benešově rozhodnutí zda bude válka nebo mír – podle toho zda přijme podmínky z Bad Godesbergu. Následující den vydal směrnice k zahájení vojenského útoku v rámci plánu Fall Grün na 30. 9. a odeslal Chamberlainovi dopis, v němž stálo, že mu jde jen o Sudety a že se německá armáda po vstupu na československé území zastaví na národnostní hranici. Chamberlain mu odpověděl 28. 9., že „vše podstatné může dostat bez války“ a zároveň požádal italského diktátora Benita Mussoliniho, aby pomohl zorganizovat konferenci vrcholných zástupců velmocí v Mnichově. To se stalo a Mussolini, Chamberlain a Daladier byli pozváni k narychlo připravenému jednání do Mnichova. Ještě předtím však Britové (27. 9.) i Francouzi (28. 9.) znovu apelovali na Prahu, aby Československo dostalo souhlasu Hodžovy vlády a připravilo se k předávání Německem požadovaného území.(18) Stanovisko „nedoporučující nemobilizovat“ vyjádřené jako bezprostřední reakce na Hitlerovy stupňující se požadavky bylo v tomto ohledu již nepodstatné.

Mnichovskou konferenci, která se uskutečnila 29. 9., zahájil Hitler ve 12 hodin 45 minut a přitom prohlásil, že „existence Československa v jeho nynější podobě ohrožuje mír v Evropě“. Chamberlain souhlasně konstatoval, že „československá otázka je evropskou otázkou a její vyřešení je pro velmoci nejen právem, ale i povinností“. Následně bylo ustanoveno, že Německo obsadí československé území s německou většinou ve dnech 1. až 10. 10. a že o dalším sporném území rozhodne mezinárodní výbor složený ze zástupců účastníků konference a Československa. Konečný text dohody měl osm bodů a několik dodatků včetně garance nových československých hranic Francií a Velkou Británií proti nevyprovokovanému útoku. Byl podepsán 29. 9. v pozdních večerních hodinách Hitlerem, Mussolinim, Chamberlainem a Daladierem a oznámen československým diplomatům Hubertu Masaříkovi a Vojtěchu Mastnému přizvaným až 30. 9. v půl druhé ráno. Poté byl ještě ráno v 6 hodin 15 minut oficiálně předán československé vládě německým vyslancem v Praze Andorem Henckem.

Prezident Beneš, vláda a vůdcové vládních politických stran (s výjimkou strany Národní sjednocení) mnichovský ortel ještě týž den – 30. 9. – přijali s odůvodněním, že osamocená válka proti Německu by byla národní sebevraždou. Toto rozhodnutí však bylo znovu

porušením československé ústavy, podle níž mohl o změně státních hranic rozhodovat pouze parlament. Bylo velkým zklamáním pro armádní velení a československé občany, kteří projevíli v době mobilizace odhodlání k obraně státních hranic. Od té doby vedou Češi odborné i laické spory o to, zda kapitulace byla nezbytná a také o to, jak by se situace dále vyvíjela v případě odmítnutí mnichovského diktátu. To lze však jen obtížně odhadovat. Posudky vojenských odborníků hovoří o tom, že německá armáda by patrně po několika týdnech prorazila československé obranné pozice, když předtím by německá letecká převaha mohla způsobit velké škody ve vnitrozemí, byť Hitler v Mnichově přislíbil, že v případě československé neústupnosti nebudou německá letadla útočit na civilní cíle. V neprospěch Československa je třeba vzít v úvahu také nepřátelské postoje Maďarska a Polska, států které měly vůči němu rovněž (a nikoliv zcela neoprávněné) územní požadavky.

Do situace však mohly zasáhnout ještě i jiné faktory než pouhá vojenská síla. V Německu mohlo dojít k vojensko-politickému převratu, protože část generality armády válku proti Československu neschvalovala a měla připraven plán na svržení Hitlera v případě, že vydá povel k útoku.(19) V Československu se ovšem mohla situace také zkomplikovat a mohlo zde rovněž dojít k politickému převratu, případně i k rozsáhlým občanským nepokojům. Většina Slováků se hlásila k politickému programu slovenské lidové národní strany vedené knězem Andrejem Hlinkou, která dlouhodobě neúspěšně usilovala o (Čechy přislíbenou) autonomní správu Slovenska, a nesympatizovala s pražskými centristy, jejichž hlavním představitelem byl Beneš. Není tudíž zcela jasné, jak by se vyvíjela v případě války s Německem situace na Slovensku.(20) Dále je možné uvažovat o tom, že Francie by již na začátku vojenského střetu oficiálně zveřejnila fakta o Nečasově misi, aby se vyvinila z nedodržení spojenecké smlouvy. Důsledkem by vedle pádu Beneše byla pravděpodobně i krize politického systému. Do mocenských pozic se tak mohli dostat nejen rozhodní zastánci obrany státu a s nimi i proradní komunisté ve službách Stalinova Sovětského svazu, ale v případě nepříznivého vývoje vojenského konfliktu i politikové se vstřícným vztahem k Německu.

Uvedené hypotézy následného vývoje jsou však spekulativní nejen ze své podstaty, ale také vzhledem k tomu, že v tehdejší situaci s jednoznačnou vůdčí pozicí prezidenta bylo rozhodnutí o vojenské obraně státu téměř vyloučeno. Pokud by totiž Beneš po 15. 9. rozhodl proti vůli Francie o obraně státu, pak jedině s rizikem, že Francie odtajní jeho tajné návrhy na odstoupení území. V emociálně vypjaté situaci v Československu by se po takovémto odhalení jeho tajné diplomacie jistě musel obávat nejhoršího. Když tedy prohlásil, že za daných okolností nepovede národ na válečná jatka, chránil nejen národ před zcela jistě obrovskými ztrátami (k nimž ovšem později stejně došlo - na 360 tisíc obětí), ale i sám sebe před politickým pádem. Zároveň si osočováním Západu ze zrady vytvářel alibi a připravoval výchozí pozici pro svoji další politiku. Jeho vůdčí postavení mu umožňovalo kontrolovat situaci a jeho názory byly respektovány většinou funkcionářů ve vedení většiny českých politických stran včetně nejsilnějších agrární a sociálně demokratické. **Jako jediná možnost někdejší obrany státu se tedy jeví vojensko-politický převrat, o němž uvažovali někteří méně významní politikové s několika významnými vojenskými veliteli, ale ke kterému nedošlo, čehož později ve svém doživotním exilu veřejně litoval generál Lev Prchala.**

V září 1938 zde byli také proraďní komunisté, kteří sice halasně podporovali vojenskou obranu státu, ale jejichž skutečným cílem vždy bylo co nejvíce oslabit a rozložit politický systém a připravit podmínky pro revoluci a vlastní převzetí moci. Krom toho je všeobecně známo, že byli řízeni Moskvou a nehájili zájmy československé, ale zájmy mezinárodního komunistického hnutí, tj. zájmy Sovětského svazu. V této souvislosti připomeňme ještě iluzorní pseudospojenectví Československa se Sovětským svazem pod krutovládou Josefa Stalina, stvrzené smlouvou z roku 1935, jako jeden z omylů československé předválečné zahraniční politiky. Pro Stalina a spol. bylo hlavním strategickým mezinárodně-politickým cílem rozpoutání světové komunistické revoluce, respektive prosazení sovětské moci všude tam, kde je to jen možné. Komunisty později proklamovaná nabídka vojenské pomoci Sovětského svazu Československu v roce 1938 byla jen součástí jejich propagandy. O jakou pomoc ze strany Sovětů se ve skutečnosti mělo jednat ukázaly poválečné tři roky a následné půlstoletí „bratrské spolupráce“, která byla faktickou a posléze i komunistickým parlamentem právně stvrzenou sovětskou okupací.

Této - již druhé - okupaci Československa ovšem otevřela dveře „pomnichovská“ československá zahraniční politika během druhé světové války a po jejím skončení, jejímž hlavním architektem a **vykonavatelem byl znovu Edvard Beneš podporovaný svými přívrženci a vlastní prosovětskou propagandou.** Ve zjevné snaze po zadostiučinění po předešlém krachu, po naplnění svých mocenských ambicí a po realizaci svých sociálně-inženýrských vizí o autoritativním socializujícím politickém systému(21) se Beneš (a s ním i jeho přívrženci převážně z levicových politických stran) během války odvrátil od západních demokratických tradic, přimkl se ke Stalinovi a spojil se s česko-slovenskými komunisty. Po válce pak nastolili v obnoveném Československu diktaturu tzv. Národní fronty potlačující nejen principy tradiční liberální demokracie a politická práva občanů, ale i neoddiskutovatelná přirozená práva lidská. Problematika Národní fronty a cesta komunistů k neomezené moci je však již samostatným na „Mnichov“ navazujícím a rovněž značně spleťtým tématem české moderní historie.(22)

Jedním z prvořadých cílů Národní fronty se stalo vysídlení a vyvlastnění českých-sudetských Němců z obnoveného Československa. Ze zde žijících tří miliónů příslušníků tohoto etnika byl tento cíl naplněn u přibližně dvou miliónů a sedmi set tisíc. Tento akt byl odůvodněn jako odplata za zradu československého státu, kolaboraci s nacistickým Německem a zároveň jako opatření, díky kterému se předejde obdobnému nebezpečí do budoucna. Zároveň byl nacionalistickými hesly nadšeně oslavován obnovený a „nyní očištěný“ slovanský národní stát. Faktem je, že Henleinově SdP daly svůj hlas na dvě třetiny českých Němců. Ne všichni její členové a příznivci ovšem vítali stupňující se radikalizaci strany a ne všichni byli přívrženci Hitlera či aktivními nacisty. Naopak připomeňme, že za zachování státu se veřejně a aktivně postavili sudetoněmečtí sociální demokraté. Proti státu se nepochybně provinili a potrestání měli být vůdcové SdP, kteří se dali do Hitlerových služeb a pronacističtí sudetoněmečtí extrémisté. Avšak princip tzv. kolektivní viny, tj. odsouzení všech českých Němců k vysídlení a vyvlastnění na základě jejich etnické příslušnosti, je nesmyslný jak z hlediska právního tak z hlediska mravního. Způsob, jakým bylo vysídlení provedeno, pak je odsouzeníhodný, a to od vyzývání představitelů státu k násilí až po beztrestně páchané a poté ještě amnestované násilí na sudetoněmeckých civilistech včetně žen a dětí.(23)

Úsloví „hanebná zrada Západu“ se stalo zaklínadlem českých moderních dějin v podání komunistických, ale i současných historiků a je součástí české národní historické identity. Ještě po šedesáti letech v jubilejním roce 2008 prezentovali preferovaní historikové a politologové na odborných konferencích i v médiích „mnichovskou“ problematiku jednostranně v obdobném smyslu aniž by adekvátně analyzovali také problematické aspekty samotného vzniku Československa, československé národnostní a mezinárodní politiky či Nečasovu misi a dostupné údaje ve věci tzv. objednaného ultimata československé vládě související stejně jako kapitulace 21. a 30. 9. s krizí ústavnosti a zákonodárné moci.(24) Ve školních učebnicích se žáci a studenti o těchto aspektech ani o Nečasově misi rovněž nedočkou, ale dozvědí se jen to, že Československu připravili politickou porážku ti, jimž věřilo a dokonce také jeho přímý spojenec Francie, že Francie nedodržela spojeneckou smlouvu a dokonce naléhala aby Československo Hitlerovi vyhovělo, že o Československu se rozhodovalo v zahraničí, že mise lorda Runcimana nebyla nestranná a že díky těmto okolnostem snahy československé vlády vyzněly naprázdno.(25)

Připomeňme tedy ještě, že v případě Velké Británie se o žádnou zradu Československa nejednalo a ani jednat nemohlo, protože zde neexistoval smluvní závazek. V případě Francie rovněž není zcela na místě hovořit o zradě, přihlédneme-li k tomu, že konečnému francouzskému rozhodnutí předcházely aktivity československého prezidenta a premiéra směřující k odstoupení pohraničního území a koneckonců i oficiální dvojnásobný (21. 9. a 30. 9.) souhlas československé vlády s vydáním pohraničí. Pokud však již chceme být vůči Západu kritičtí, měli bychom hovořit o chybné sázce na francouzskou kartu ve středu Evropy a o Francii jako o špatně zvoleném klíčovém spojenci. Tato ambiciózní velmoc zde po první světové válce bez rozpaků převzala politický vliv a v opojení z možnosti potupit Německo(26) nebyla schopna provádět prozíravou a zodpovědnou politiku. Mnohem lepší by však bylo sebekriticky uvažovat o vlastních chybách, s nimiž bylo spojeno samotné založení Československa v roce 1918 i jeho následná existence. Mezi ně patřily nemístné velikášství a nedostatek velkorysosti české respektive čechoslovakistické vládnoucí oligarchie vůči národnostním tužbám českých Němců a Slováků i nedostatek prozíravosti při tvorbě nového státu a již zmíněném „vývozu“ zájmů zahraniční politiky mimo střední Evropu.(27)

—

Poznámky:

(11) Runcimanova zpráva Chamberlainovi a Benešovi (in: Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, Paměti III. Dokumenty, Praha 2007, s. 211-214).

(12) O objednání ultimata československou stranou psali svým vládám vyslanci Francie (21,45 hodin) a Velké Británie (22,45 hodin) ve svých depeších z 20. 9. 1938. Hlavním zprostředkovatelem, na něhož se údajně s žádostí o ultimativní nátlak obrátil premiér Hodža, byl francouzský vyslanec de Lacroix, z jehož depeše pochází uvedená citace. Viz Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, Paměti III. Dokumenty, Praha 2007, s. 199-201. Současná česká historiografie o objednání ultimata až na výjimky (např. Vladimír Nálevka, Vít Smetana

či citovaný Milan Hauner) mlčí nebo je prezentuje v souladu s jeho Benešovým popřením jako francouzský výmysl a depeši francouzského vyslance v souladu s Benešovým tvrzením považuje za falzifikát. Hauner však konstatuje, že text de Lacroixovy depeše „byl dodatečně ověřen experty-paleografy edice DDF jako autentický (tamtéž, s. 199, Haunerova poznámka č. 106). V již citované komunistické publikaci (Československý rok 1938) uvádějí Kvaček a Chalupa: „Už z rozmluvy s Benešem 19. září 1938 odpoledne si vyslanci Francie a Velké Británie odnášeli dojem, že prezident se přes všechnu hořkost kloní spíše k přijetí britsko-francouzské nóty“ (s. 198). Dále pak bez podrobnějšího komentáře, že „bylo do Paříže a Londýna naznačeno, že odpověď nemusí být považována za konečnou – pokud Francie zcela zřetelně dá najevo, že v případě války Československu nepomůže“ (tamtéž).

(13) Hauner ve svém komentáři k Benešovým pamětem naznačuje, že objednání ultimata Hodžou (a Benešem) je nejspíše historickou realitou a že Benešovo usilovné popírání této věci bylo jen snahou zahladit stopy stejně jako mlčení ve věci Nečasově (Mnichovské dny a Edvard Beneš, s. 17-19). Beneš událost prezentoval jako intriku – snahu svalit vinu za „Mnichov“ na československé politiky – francouzského ministra zahraničí Bonneta, který údajně vydal vyslanci de Lacroixovi pokyn, aby československého premiéra Hodžu vyprovokoval k podobnému prohlášení. K večernímu telegramu vyslance de Lacroix z 20. 9. 1938 (publikovaném v roce 1940 ve francouzském tisku), v němž tento o objednaném ultimátu informoval, se Beneš vyjádřil: „Dle mých zpráv Bonnet telegramy ještě pro své účely falšoval, aby ovlivnil členy vlády a veřejnost. Ti zrádci a ničemové v Paříži chtějí přesunout všecku svou vinu za zradu na někoho jiného a zeslabit všecku svou zodpovědnost za Mnichov“. Jan Kuklík a Jan Němeček: Hodža versus Beneš (Praha 1999, s. 130-131, dále 132-133). Jak ovšem dokládá Hauner, autentičnost zmíněného telegramu byla potvrzena (Edvard Beneš, Paměti III., s. 199-200, Haunerovy poznámky č. 106-107) a z toho vyplývá, že Beneš měl zprávy nepřesné nebo si je sám vymyslel. Hodža byl během druhé světové války v exilu jedním z Benešových oponentů, ale Beneš se přesto z této věci usilovně snažil Hodžu vyvinut. Důvody pro to měl dva – podle publikované de Lacroixovy depeše Hodža jednal i jménem prezidenta a objednané ultimatum mohlo přivést pozornost i k Nečasově misi. Žádal Hodžu, aby znění tohoto telegramu dementoval, což Hodža učinil když v několika protokolárních prohlášeních mezi 17. 2. a 15. 3. 1941, kde mj. tvrdil, že v rozhovoru s de Lacroixem nepoužil výraz ultimatum (tamtéž). Slovenský historik František Vnuk však zastává názor, že Hodža byl připraven o ultimatum žádat a upozornil na to, že již v červnu 1938 hovořil v podobném stylu s britským vyslancem v Praze Newtonem. (Slovenská otázka na Západě v letech 1939-1940, Cleveland 1974, s. 364-365).

(14) Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, Paměti III. Dokumenty, Praha 2007, s. 217-218.

(15) Tamtéž, s. 221-222.

(16) O telegramu adresovaném československé vládě, v němž stálo, že „britská a francouzská vláda nemohou nadále bráti odpovědnost, aby radily Československu nemobilizovat“ a o Benešově reakci se zmiňuje poukazující na svědectví Prokopa Drtiny například Václav Kural (Češi, Němci a Mnichovská křížovatka, Praha 2002).

(17) O předání přepisů odposlechů píše Hauner, že je prokázáno, že ještě před zahájením Mnichovské konference dodala německá strana Britům „anglický přepis rozhovorů mezi Prahou a Londýnem, obsahující řadu velice štavnatých termínů z úst Masarykových“. Dále uvádí, že není bohužel zaznamenána Chamberlainova reakci na Masarykovy výrazy, ale dá se o ní předpokládat, že jeho sympatie k Československu a československým představitelům určitě nevzrostly“, protože až do konce svého života už žádného nepřijal. Hauner konstatuje, že tento problém „nebyl dosud zahrnut do historických interpretací Mnichova“ Hauner také v souvislosti s odposloucháváním uvádí, že „třebaže nemohl znát details, Hitler byl informován o Nečasově misi odposloucháváním telefonních linek mezi Paříží, Londýnem a Prahou.“ (Mnichovské dny a Edvard Beneš, s. 22, pozn. 41 a Edvard Beneš, Paměti I., Mnichovské dny, s. 356, Haunerova pozn. č. 58). Citace z těchto přepisů jsou zde převzaty z knihy Johna Irvinga (Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Brno 2000, s. 147 a 154). Viz též Günther W. Gellerman: A naslouchali pro Hitlera, Odposlouchávací centrály Třetí říše (Brno 1995).

(18) Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, Paměti III. Dokumenty, Praha 2007, s. 238-239.

(19) O plánu německé generality na svržení Hitlera v případě, že dá povel k útoku na Československo, se zmiňuje Josef Kalvoda (Mnichov: Beneš a vojáci, in: Z bojů o zítřek III., Kladno 1998, s. 98-99) a uvádí, že vysocí němečtí důstojníci, kteří si byli vědomi nebezpečí plynoucího z Hitlerovy agresivní politiky, připravovali proti Hitlerovi puč a byli připraveni odstranit ho třeba i násilím. Odkazuje přitom na podrobné zpracování tohoto tématu v publikacích Gerharda Rittera (The German Resistance, London 1961, s. 80-112) a Hanse Rothfelse (The German Opposition to Hitler, 1958, s. 56-63). V publikaci Pavla Šrámka a kol. Když zemřít tak čestně, (Brno 1998, s. 93) je uvedeno, že do plánovaného spiknutí v roce 1938 byl vedle jiných vojenských hodnostářů zapojen také náčelník štábu německé pozemní armády gen. Franz Halder. Zdeněk Kárník (České země v éře první republiky, díl třetí na s. 570-571) uvádí bez uvedení pramenů, že „Hitlerova dobrodružná politika vzbuzovala v části říšských špiček, zvláště mezi generalitou, stále větší pochybnosti“ a dále, že se proti němu formovala vážná opozice, k níž náleželi „nejvýše postavení generálové, např. náčelník generálního štábu Ludwig Beck, pozdější náčelník generálního štábu Franz Halder, zapojen byl i generál Walter von Brauchitch, šéf armádní špionáže a kontrašpionáže, tj. Abwehru, admirál Wilhelm Canaris, Carl Goerdeler (vyhlédnutý při druhém spiknutí za kancléře po Hitlerovi), přimkl se i finanční genius Hjalmar Schacht, z šéfů diplomacie von Weizsacker ad.“, a že „stanoveno bylo dokonce i datum připravovaného puče na 28. září. 1938 (tj. na první z plánovaných dnů útoku na Československo).“ Kárník dále uvádí, že nešlo jen o konspiraci, ale že opozice předložila prostřednictvím Becka Hitlerovi memorandum varující před zahájením války. Hitler chtě-nechtě musel brát na generály ohled a proto se snažil vyvíjet psychologický nátlak na západní velmoci, přičemž se pohyboval na velmi tenkém ledě. Ke Kárníkovu příspěvku dodejme, že touto situací lze zřejmě mj. vysvětlit i to, proč po vyhlášení československé mobilizace Hitler k údivu československých generálů a politiků nedal německé armádě pokyn k útoku a soustředil se na agresi „diplomatickou“.

(20) Na Slovensku byla nejsilnější politickou stranou Hlinkova lidová národní strana podporovaná katolickou většinou tamního obyvatelstva. Jejím dlouhodobým programem bylo

získání autonomní slovenské správy tak, jak byla v květnu 1918 deklarována v Pittsburské dohodě uzavřené ve Spojených státech mezi zástupci Čechů (podpis T. G. Masaryka je na prvním místě) a Slováků. Znění této smlouvy nebylo během trvání „první republiky“ naplněno, a proto byla loajalita Slováků vůči Československu v roce 1938 do značné míry podmíněna přiznáním slovenské autonomie. Když v červnu 1938 přijel na návštěvu Slovenska předseda Slovenské ligy v USA Peter Hletko, zúčastnil se stotisícové demonstrace svolané u příležitosti výročí podpisu Pittsburské dohody a nadšený dav tehdy skandoval „Hletko, Henlein, Hlinka – to je jedna linka“. Viz Antonín Klimek: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. XIV. 1929-1938 (Praha 2002).

(21) Z citací Benešem formulovaných vizí o státním politickém systému poměrně jasně vyplývá, že Beneš od počátku své politické kariéry až do jejího konce nebyl příznivcem demokracie v tom smyslu, jak ji chápeme dnes, ale příznivcem autoritativního socialisticky orientovaného režimu (který nazýval „nová-hospodářská-socializující demokracie“). Ač se prohlašoval za demokrata, nebyla demokracie pro Beneše institucionálním zajištěním vyvážené správy společnosti (dělbá státní moci, svobodné volby, přirozená lidská práva, tržní hospodářství), ale nástrojem k prosazení ideologie, ostatně stejně jako pro komunisty, kteří se za demokraty prohlašovali také. Proto, a také vzhledem k jeho příchynosti k mocné totalitní říši, nejsou příliš překvapivé „vědecké závěry“ jeho pozorování (přesněji pseudoargumentace) publikované v knize *Demokracie dnes a zítra*, kde hájil sovětský tyranský režim, předpovídal jeho směřování k západní demokracii a sblížování se Západem. Již během svého působení na pařížské mírové konferenci v roce 1919 Beneš zaslal do Československa dopis s vlastním návrhem vnitropolitického uspořádání státu. V něm mimo jiné psal, že podle něj je moderní společnost hnána kolektivistickými tendencemi a žádal vytvořit levicový blok socialistických stran, který by se stal rozhodující politickou silou a který by disponoval teorií třídního boje. Chtěl vytvořit teorii socialistického aktivismu a uplatňovat socialismus v praxi, přičemž vycházel z přesvědčení, že „socialistický empirismus je koneckonců jediná skutečně jistá base, na základě které jest možno situaci ve společnosti měniti a zlepšovati“. Připouštěl existenci dalších „státních“(!) bloků, ale zcela vyloučit chtěl extrémní reakcionáře, za něž považoval monarchisty a politizující katolíky, tj. podstatnou část občanů. Viz Antonín Klimek: *Boj o Hrad I*, Praha 1996, s. 50-51. Ve svém myšlení byl Beneš konzistentní a o šestnáct let později napsal: „Domnívám se, že demokracii nelze ztotožňovat ani s liberálním parlamentarismem v dosavadní jeho formě. Demokracie nejsou jen instituce a institucionalismus, demokracie je filozofický a mravní názor, demokracie usiluje o uskutečňování svobody, rovnoprávnosti, práva, spravedlnosti a bratrství – politicky, sociálně a hospodářsky (...) Nesmíme celou demokracii směřovat s vnějšími demokratickými formami, v nichž se projevuje (...) Je právě úkolem politiků, jak nejlépe a nejúčinněji organizovat formálně i věcně společnost. (...) Nepopírám, že je třeba, aby se dosavadní demokratické zřízení vyvíjelo a přizpůsobovalo novým společenským potřebám. Naopak prohlašuji to za důležitý úkol a sám o něm stále přemýšlím. Upozorňuji neustále, že vývoj spěje k demokracii hospodářské. V tom smyslu dostává se dosti učinění socialismu, který předvídal a domýšlel hospodářské důsledky demokratických principů (...) V hospodářské demokracii chce stát jen (!, pozn. aut.) vést, spravovat a určovat hlavní linie hospodářského života.“ Viz *Ministr Beneš o dynamičnosti demokracie (Program, Demokratický střed I, 1935, s. 1-2, in: Mnichovská dohoda, cesta k destrukci demokracie v Evropě, s. 196-197)*. Během druhé světové války

napsal Beneš knihu *Demokracie dnes a zítra* (dále bude citováno ze 4. vydání, Praha 1946). V pasáži, kde se snažil vysvětlit svůj pohled na rozdíly mezi individualistickou demokracií, k níž se hlásil, a kolektivistickým socialismem, uvedl: „Pro praktickou politiku mi to nevadí přijímat sociální a hospodářská opatření velmi kolektivistická – v zájmu blaha a nejvyššího, ve společnosti moderní možného stupně svobody individua“ (s. 252-253). „Demokracie (...) jsou na cestě k dalšímu vývoji, který může vésti velmi daleko v budování beztřídní společnosti, kde (...) by kapitalistická ‘volná hra hospodářských sil’ ve výrobě i v distribuci statků byla nahrazena vědeckým hospodářským plánováním (...) Uzná-li se však jednou zásada, že se neomezené majetnictví výrobních prostředků a získávání soukromého zisku ve výrobě a v distribuci statků zneužívá sociálně v té míře, jak to provádí moderní kapitalismus, uzná-li se, že je to nemravné, nesociální a nakonec protistátní a protinárodní, je to pak otázkou volby prostředků jak získat nápravu. Je to možno provést (...) násilnou revolucí, je však také možno jít postupně, vývojově, empiricky a vědeckým hospodářským plánováním, bez katastrof a bez násilností, dohodou a spoluprací. Jsem pro tuto druhou cestu (...) Jsem pro ni také proto, že jsem demokrat“ (s. 257). Beneš, protože byl „demokrat“, hodlal vyvlastnit majetek bohatých nikoliv jako Robin Hood, ale za pomoci vědeckého plánování dohodou a spoluprací – tj. vydat zákony legitimované „vývojem“, na jejichž základě bude bohatým lidem jejich majetek „demokraticky“ odebrán. Beneš dále vyvozoval, zjevně pro případ, že by vyvlastnění nebyli přístupni „dohodě a spoluprací“, že někdy jsou revoluce přeci jen nutné, aby poté znovu zopakoval: „Ale jako demokrat chci vyčerpat všechny cesty smírné, všechny prostředky dohody a všechny prostředky spolupráce“ (tamtéž). O politické pluralitě a legitimitě moci Beneš soudil: „Ale jsem toho mínění, že budoucí demokracie, jako bude omezovat nebo regulovat svobodu majetkovou a hospodářskou, bude musit také více regulovat některé způsoby a projevy dřívějšího svobodného demokratického života politického. Vývoj k socialisaci moderní společnosti a k plánování všeho druhu nese to sám sebou.“ (s. 311) Podle Benešova mínění: „Nemá tudíž v kontinentálních demokraciích přenecháno jako dosud úplné volnosti občanů a jejich svobodnému rozhodnutí, aby se politické strany zakládaly, budovaly a organizovaly bez předchozích zásadních konstitučních ustanovení a bez předchozího zákroku demokratické moci zákonodárné (...), jak tomu bylo v demokraciích až dosud“ (s. 312). Tyto politické vize Edvard Beneš prosadil v obnoveném Československu po druhé světové válce prostřednictvím tzv. Národní fronty. Zvýraznění provedl autor.

(22) Národní fronta „benešistů“ a komunistů uzurpovala politickou moc, zakázala opozici, vysídliła a vyvlastnila sudetské Němce, zavedla cenzuru a znárodnila rozsáhlý soukromý majetek. Během tohoto revolučního procesu skandálním způsobem degradovala právo v procesech před tzv. Národním soudem a retribučními soudy, kde se nerozhodovalo na základě viny ale s ohledem na politickou objednávku. Mezi nejkřiklavější případy křivd v procesech Národního soudu patří odsouzení předsedy agrární strany Rudolfa Berana a generála Jana Syrového k dvacetiletému těžkému žaláři. Běžné představě spravedlnosti, ale i lidskosti, se zcela vymyká zatčení a týrání těžce nemocného protektorátního prezidenta Emila Háchy. Z tisíců tzv. retribučních vězňů, ať již viníků nebo nevinných, byli mnozí ve věznicích a zřizovaných táborech krutě týráni spodinou společností přijatou do státních služeb a to vesměs bez vyhlídky na jakékoliv zastání. Problematikou politického systému Národní fronty se zabývají například následující práce. Karel Kaplan: *Pravda o Československu 1945-1948* (Praha 1990), Emanuel Mandler: *Jeden díl permanentní revoluce v Čechách a na*

Moravě I.-III. (in: Střední Evropa č. 58, 59, 73, 74, Praha 1996), Milan Drápala: Na ztracené vartě Západu, Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948 (Praha, 2000). Jan Cholínský: Československo 1945-1948 (in: Poutník Josef Kalvoda, Kladno 2002). Vladimír Bystrov: Svobodná nesvoboda (Praha 2006). K problematice tzv. retribučního soudnictví viz Mečislav Borák: Spravedlnost podle dekretu, Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (Ostrava, 1998). K problematice vězeňství viz Tomáš Staněk: Retribuční vězni v českých zemích 1945-1955 (in: Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě, Opava 2001) a Tábory v českých zemích v letech 1945-1948 (Šenov u Ostravy, 1996).

(23) O násilnostech během vysídlení sudetských Němců viz Tomáš Staněk: Perzekuce 1945 (Praha 1996) a Tábory v českých zemích v letech 1945-1948 (Šenov u Ostravy, 1996). Otřesná svědectví postižených byla publikována v měsíčníku Střední Evropa (1990, č. 14-16 a 2000, č. 100). Násilí páchané nebo tolerované státními zaměstnanci, „soudem ulice“, samozvanými „Revolučními gardami“, loupeže a krádeže legalizoval Zákon č. 115/1946 o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků z 8. 5. 1946.

(24) Jedná se o konference Mnichovská dohoda – sedmdesát let poté (25. 9. 2008, Centrum pro ekonomickou politiku, Robert Kvaček, Jan Kuklík, Jan Dobeš), ČSL a Mnichovská dohoda (30. 9. 2008, KDU-ČSL, Parlament ČR, Michal Pehr, Miloš Trapl, Jaroslav Šebek), Mnichov 1938 a česká společnost (18. 9. 2008, Ústav pro studium totalitních režimů, Václav Kural, Robert Kvaček, Miloš Trapl). Jediná zmínka o Nečasově misi padla na konferenci Mnichovská dohoda – sedmdesát let poté. Historik a pedagog na postsametovém výsluní Robert Kvaček zde prezentoval analýzu předmnichovského období, kořeněnou kritickým náhledem na politiku Francie či zmínkou o jiskéřkách naděje na obranu vlasti poté, co se zadrhlo jednání Chamberlaina s Hitlerem, ale o Nečasově misi se nezmínil. Až v odpovědi na dotaz z řad posluchačů byl nucen připustit, že tato Benešova tajná diplomacie už značně předjímalá rozhodnutí o kapitulaci a že ony jiskérky naděje na obranu byly spíše chimérické.

(25) Viz Josef Harna-Rudolf Fišer: Dějiny českých zemí II. (Fortuna, Praha 1998), Jana Burešová: Dějepis 9 (Prodos, Olomouc, 2000), Jan a Jan Kuklíkovi: Dějepis 4 pro gymnázia a střední školy (SPN, Praha 2005) a Dějiny 20. století (SPL-Práce, Praha 2000), Vratislav Čapek-Jaroslav Pátek: Dějepis pro střední odborné školy (Scientia, Praha 2001), Robert Kvaček: České dějiny II. (SPL-Práce, Praha 2002) atd. Pojetí výkladu událostí v září 1938 v uvedených učebnicích navazuje na učebnice publikované v devadesátých letech dvacátého století, z jejichž interpretací lze vyvodit, že „Mnichov byl vyvolán jistou konstelací sil (tj. „zrada Západu“, pozn. autora), v níž malý stát neměl sám o sobě možnost situaci řešit a nutně se stal její obětí“ (Zdeněk Beneš: Mnichov v Československých a českých učebnicích dějepisu, in: Mnichovská dohoda, cesta k destrukci demokracie v Evropě, s. 292).

(26) Francie usilovala o oslabení a ponížení Německa po jeho kapitulaci v první světové válce prostřednictvím záborů území, vysokých válečných pokut, vojensko-politických omezení a v neposlední řadě získání vlivu ve středu Evropy prostřednictvím spojenectví s více než oddaným Československem, jehož hranice pomohla prosadit na pařížské mírové konferenci. Důsledkem této politiky bylo zbídačení Německa a nepřímo tak i příprava cesty pro nástup Hitlera k moci.

DĚLSKÝ POTÁPĚČ

(27) Kromě negativ zahraniční a národnostní politiky se v dnes tolik oslavované československé „první“ republice vyskytovaly negativní jevy jako je propagandistické formování veřejného mínění spojené s neúctou k náboženské a stavovské tradici a naopak s pěstováním kultu prezidenta Masaryka, vytvoření „hradní“ mocenské kliky financované ze státních peněz samotným oslavovaným Masarykem, zbytnění moci politických stran a stranickost (zkorumpovanost) státní správy, skandální případy politického zneužívání moci soudní nebo politická tisková cenzura. Viz zejména zlomová práce české historiografie moderních dějin – Antonín Klimek: *Boj o Hrad I. a II.* (Praha, 1996 a 1998). Významnou změnou, s ohledem na stále rozbujelé jednostranně oslavné prezentování meziválečného Československa, byla i část zaměření a obsahu tematického bloku České televize (ČT 24, 28. 10. 2008) u příležitosti devadesátého výročí vzniku Československa.